

Отже, художня біографіка, зародившись у надрах історії літератури, а згодом перейшовши і до літературознавства, міцно закріпилася як художній метод, а також як наукова практика під час вивчення життєпису видатних особистостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич О. На маргінесах життя (огляд мемуаристики). *Слово і час*. 1999. № 10. С. 62–67.
2. Галич О. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи. Луганськ, 2001. С. 238.
3. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 137–138.
4. Нікіфорчук С. Типи біографічних текстів у вітчизняній та англomовній та лінгвокультурних традиціях. URL: <http://fif.at.ua/publ/avtori/nikiforchuk> (дата звернення 02.04.2022).
5. Попик В. Біографія. Біографіка. Біографістика. Біобібліографія: понятійний арсенал історико-біографічних досліджень. URL: <http://chtyvo.org.ua/authors> (дата звернення 02.04.2022).
6. Рева Л. Проблема розвитку української біографіки. *Література. Фольклор*. Київ, 2009. Вип. 33 (2). С. 306–324.
7. Чишко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. Київ : НБУВ: Ін-т біогр. досліджень, 1996. С. 3–7.

СПЕЦИФІКА ЖІНОЧОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ В РОМАНІ

ВАЛЕНТИНИ МАСТЕРОВОЇ «СУЧА ДОЧКА»

Вікторія Денисюк, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

Науковий керівник: В. І. Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

SPECIFICS OF WOMEN'S FORMATION IN VALENTINA MASTER'S

NOVEL « THE DAUGHTER OF THE BITCH »

Victoria Denysiuk, bachelor's student

Scientific supervisor: Victoriia Tkachenko, PhD in Philology, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті досліджено феномен жіночої прози 90-х років XX – початку XXI століть. Досліджено складний образ жінки-матері у романі В. Мастерової «Суча дочка». Йдеться про утвердження жіночої автентичності та права на особистий простір в радянські часи. Авторка вдається до зображення передбачуваних моделей її поведінки, разом із тим оприявнює чимало нових смислових акцентів жіночої долі в тоталітарному радянському суспільстві.

Ключові слова: жіноча проза, материнство, доля, екзистенціальний вибір, життєвий простір, образ, характер.

Abstract. The article deals with the phenomenon of women's prose of the 90s of the XX - early XXI centuries. The complex image of a mother in V. Masterova's novel «The Daughter of the Bitch» is studied. It is about affirming women's authenticity and the right to privacy in Soviet times. The author uses imaginary models of her behavior, but at the same time reveals many new semantic accents of women's destiny in the totalitarian Soviet society.

Key words: women's prose, motherhood, destiny, existential choice, living space, image, character.

Феномен жіночої прози останні два десятиліття є привабливим об'єктом для критичних рефлексій, літературознавчих студій і звичайного читацького інтересу. Не можна стверджувати, що жіноча творчість завжди перебувала на маргіналіях літературного процесу, проте активне зацікавлення нею в різних аспектах спостерігається в період глобальної трансформації культурних процесів у незалежній Україні. Саме тому жіноча проза 90-х років XX – початку XXI століть та її відомі авторки, однією з яких є В. Мастерова, становить пласт цікавих джерел для літературознавчого дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні складного образу жінки-матері за романом В. Мастерової «Суча дочка».

На сторінках роману «Суча дочка» розкривається емоційний та психологічний сюжет, який змушує читача задуматись над тим, чи зміг би він перебрати на себе долю головної героїні твору, чи просто пройшов би мимо. Провідною темою роману є тема материнства та жіночого щастя, якого так прагнула Олена – головна героїня твору, проте в контексті сюжету є ще один важливий елемент – це намагання зруйнувати систему цінностей та модель поведінки, котрі були нав'язані людям у стандартизованому радянському суспільстві.

Олена постає перед читачами дівчиною з села, вона добре вихована та має гарну шкільну освіту. Вона слухається батьків та із теплом відноситься до своєї родини, родинних цінностей. Затишний родинний простір, *«який дихав з усіх кутків материнським теплом»* (В. Мастерова, с. 11), красномовно позначений маркерами: *«... давні бабині рушники на таких же іконах. Намальована колись дідом Іваном картина у масивній саморобній рамі. На ній дівчина з довгою косою стоїть босоніж на мокрому піску, вдивляється на другий берег ріки, де один, без господаря, кінь п'є воду»* (В. Мастерова, с. 11).

Навіть коли її подружка вказує на те, що у своїх речах – із довгою спідницею та не модною зачіскою дівчина схожа на селянку, Олена ображається, бо не розуміє, чому в такому вигляді вона не вписується в оточення міста *«Як хочеш. Тільки так у місті ніхто не ходить. І взагалі, – дівчина підвелася на лікоть, – ти якась, наче оте плаття залежане, – і нове, і вже з моди вийшло. Глянеш на тебе, й відразу видно – селючка необтесана»* (В. Мастерова, с. 33).

Головна героїня Олена не зазнала справжнього жіночого щастя й уподовж усього твору відчайдушно змушена відстоювати щастя материнське, яке сповна їй навіть не належало. Глибинний інстинкт материнства, чуйне серце спонукають її усиновити немовля найближчої подруги, й відтоді розпочинається шлях складних життєвих випробувань героїні, бо стереотипи

сільського соціуму кінця 50 - поч. 60-х років XX століття не дають їй шансів на повноцінну радість материнства.

Цей духовно наповнений інтер'єр асоціюється з дитинством, внутрішньою чистотою, цнотливістю, і героїня в цій ситуації стає приреченою на його десакаралізацію, віддалення й неперенесення. *«Десь у коморі, у старій скрині лежали ще малюнки без рам на домотканому полотні. Оленка відчула, що відривається не тільки від домівки, а й від цілого світу, в якому залишається її дитинство»* (В. Мастерова, с. 11).

Його антиподом є непривітний похмурий фабричний будинок у місті, кімнату в якому Олена винайняла з подругою: *«Прожитий день у маленькій кімнатці нагадував добровільне ув'язнення, коли дівчина нічого не відчувала, окрім суму за домівкою»* (В. Мастерова, с. 5).

Зображуючи подальше життя самотньої жінки-матері, Валентина Мастерова вдається до зображення передбачуваних, на нашу думку, моделей її поведінки: компенсує дитині тепло рідної матері, терпить глумливі посмішки на свою адресу, важко працює, і разом із тим письменниця озвучує чимало нових смислових акцентів жіночої долі в тоталітарному радянському суспільстві. Виокремлення елітних і робітничих професій впливало на подальшу долю героя, так само, як і його родинна біографія і можливість бути дотичним до заможного працевлаштування.

Немилосердне людське середовище, в якому існує зневажливе ставлення до жінки з позашлюбною дитиною, постає таким, що привносить різноманітні душевні травматичні ситуації. Набутий у них психотравматичний досвід породжує сумніви, екзистенційну опозицію «Я» зі світом, внутрішній герметизм: *«Жила усамітненим від села життям і часом не могла досягнути, що відбувається з нею. Дивилася, ніби збоку, на себе й на людей і намагалася зрозуміти, чи правильно вчинила. І кожного разу життя підказувало протилежні відповіді. Годувала дитину, купала, прала пелюшки. Але все тільки тому, що так треба робити. А коли по кілька ночей маля не давало заснути, докоряла собі, що забрала, і ненавиділа Любу... Спочатку жевріла надія, що та*

одумається, повернеться й тоді для неї закінчиться ця добровільно взята на себе ганьба» (В. Мастерова, с. 32).

Крім цього, посилює почуття провини перед батьками, бо бачить, як мати *«боляче переживає ганьбу, що увійшла у їхній дім разом із дитиною»*, бо *«їй і самій боляче, але не від сорому перед людьми, а від образи, що мусить вона і її рідні переносити той сором»* (В. Мастерова, с. 11). Переломною подією в житті Олени став шлюб із Володимиром Мельниченком, переїзд до міста, поява надії на повноцінну родину та щасливе материнство.

На момент знайомства з міським кореспондентом Олена невсипущою працею заслужила повагу в односельців, притишила рану в серці. Стан закоханості *«вона мріяла про таку любов»*(В. Мастерова, с. 82) став альтернативою її сірим будням, і письменниця майстерно й тонко вказує на любовні переживання героїні, подає читачам різноплановість красномовних художніх деталей.

Олена спочатку *«ні про що не думала, була настільки щасливою, що аж лякалася свого щастя. Поволі почала звикати до великого міста... Хотіла увібрати у себе його дух, злитися з ним, як злилася душою з рідним селом»* (В. Мастерова, с. 92). Ця гармонія зникає, коли в життя Володимира входить інша жінка, і він надає перевагу новим почуттям, обіцяному батьками матеріальному благополуччю.

Тепер уже Олена не здавалася йому ідеальною польовою царівною, яка колись із гордістю показувала йому власноруч вирощений на колгоспному полі врожай, а *«надто приземленою, зі своїми невдачами, чужою дитиною, наївним бажанням бачити світ іншим, ніж тим, яким він був насправді»* (В. Мастерова, с. 107).

У цей момент і її жіноче серце вже *«чітко вистукувало чоловічу зраду, удар за ударом»* (В. Мастерова, с. 107), нищість і підступність не лише Володимира, а й його забезпечених батьків.

Залишившись із сином і новонародженою донькою на розпутті власної долі, героїня знаходить прихисток у чужому селі, ще в довоєнній хаті знахарки

баби Степаниди. Як зазначає Стівен Джозеф, «коли людина тим чи іншим чином приймає свою долю й усі страждання, які вона із собою несе, коли вона так чи інакше несе свій хрест, вона навіть у найтяжчих умовах отримує можливість привнести у своє життя більш глибокий сенс. Вона може залишатися хороброю, зберігати гідність, піклуватися про оточуючих. А може забути в боротьбі за виживання про будь-яку гідність і тим самим опуститися до рівня тварини. Людина може або використати подаровану їй можливість, або відмовитися від шансу віднайти моральні цінності, які несе із собою складна ситуація, в яку вона потрапила» [Вдовиченко 2019: 34].

Визначальним у характері Олені є граничний вияв співпереживання, що й зрідило її на емоційному рівні зі старою цілителькою Степанидою, яку через усамітнений спосіб життя побоювалися селяни, допомогло залікувати травматичні переживання.

Письменниця художньо моделює ситуацію екзистенційного значення емоційної травми, важливості віднайдення контексту внутрішнього розуміння особистості, «емоційного прихистку», який, на думку відомого психолога Роберта Д. Столору, означає інтерсуб'єктивний контекст, що забезпечує людині стосунки, «в межах яких ... хворобливі емоційні переживання можуть бути зрозумілі, сприйняті й тим самим утримані від дисонації, артикульовані й інтегровані в структуру самості» [Владимирова 2016: 105].

Сільська цілителька дає можливість Олені бути зрозумілою й почутою, а її мудрі життєві поради (*«не прислухайся до людського поговору», «якщо до чогось прийшла, щось вистраждала, то й не думай, що всі тебе зрозуміють чи оцінять»* (В. Мастерова, с. 155)) помітно розщеплюють внутрішні настанови головної героїні на самотність. *«Відчувала, як перейняті від Степаниди знання впливають на неї саму»* (В. Мастерова, с. 155).

Отже, героїня роману В. Мастерової – жінка котра має тяжку долю та намагається змінити радянську систему цінностей. Зображуючи подальше життя самотньої жінки-матері, Валентина Мастерова вдається до зображення передбачуваних, на нашу думку, моделей її поведінки: компенсує дитині тепло

рідної матері, терпить глумливі посмішки на свою адресу, важко працює, і разом із тим письменниця показує чимало нових смислових акцентів жіночої долі в тоталітарному радянському суспільстві. Немилосердне людське середовище, в якому існує зневажливе ставлення до жінки з позашлюбною дитиною, постає таким, що привносить різноманітні душевні травматичні ситуації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вдовиченко Г. Пів'яблука. Інші пів'яблука. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 467 с.
2. Владимірова В. Художньо-психологічна концепція жіночності в романі Валентини Мастерової «Суча дочка». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 25(1). С. 13–15.
3. Рижкова Г. Новітня «Жіноча проза» : жанрові ознаки. *Дивослово*. 2008. № 3. С. 56–68.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Мастерова В. Суча дочка : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 240 с.

ЗБІРКА НОВЕЛ «НІЧ У КАВ'ЯРНІ САМОТНИХ ДУШ» ЛЮБОВІ ПОНОМАРЕНКО: ОБРАЗНІСТЬ У ЛЕЩАТАХ ЦИКЛІЧНОСТІ

Яна Ільченко, здобувач ступеня вищої освіти магістра

Науковий керівник: В. П. Крупка, кандидат філологічних наук,

старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

COLLECTION OF NOVELS «NIGHT IN CAFE OF LONELY SOULS» BY LIUBOV PONOMARENKO: IMAGERY IN VICE OF CYCLICITY

Yana Ilchenko, master's student

Scientific supervisor: Viktor Krupka, PhD in Philology, Senior Lecturer

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University